

A mártír főbíró, Vigkedvű Mihály

Az 1541. esztendő a magyar történelemben gyászkerettel fonja körül az emlékezés, ekkor szakadt három részre Magyarország. Debrecen a királyi Magyarország, a hódoltsági terület és az erdélyi fejedelemség ütközőpontjában feküdt, falak nem védtek, egyszerű sövénykerítése volt, szabadon kitarva testét a három felől várható veszedelemnek.

Ezt a várost a pusztulástól nem is sövénykerítése, hanem lakóinak gazdagsága, áldozatkészsége és vezetőinek bölcs politikája mentette meg. A több mint 17 céhvel, virágzó kereskedelemmel, az elhagyott környékbeli településekkel rendkívüli módon megnövekedett szántóföldjeivel, hatalmas legelővel kapcsolatos anyagi jóléte tette képessé az egymást gyakran változtató török, német és egyéb csapatok követeleseiére. Európai hírvé kereskedelme, virágzó ipara és mezőgazdasága pajzsként védte minden veszedelem ellen. Ezt a pajzst roppant felelősségerzettel, politikai rátermettséggel, ritka leleményességgel, életük naponkénti kockáztatásával a város mindenkorai főbírái nagyszerűen tudták hasznosítani.

Az első debreceni bíró (iudex) neve 1398-ból maradt ránk, Lőrincznek hívták. A szabad bíróválasztási jogot Debrecen mezőváros (oppidum) számára Nagy Lajos királyunk adta 1351. május 1-én kelt kiváltságlevelében, amiért a város a trónviszályok idején atyja: Károly Róbert mellé állt. A város főbíráját a szenátus (tanács) választotta, s együtt voltak a legfőbb jogok gyakorlói. A főbíró volt a város feje, kezében nagy hatalom összpontosult, szabadon ítélezhetett a város minden lakosa fölött, ő volt a város megszemélyesítője, képviselője minden hatalmasság előtt, elnökölt a tanácsüléseken, ahol a különböző határozatokat hozták (bíráskodás, földvásárlás, adózás, ajándékozás stb.). Feladatai közé tartozott a határozatok végrehajtása, a város, a lakosság javainak, értékeinek védelme, s az adásvételi szerződések, örökbevallások is előtte folytak. Mindezekért évi 300 frt tiszteletdíjat kapott, s övé volt a büntetési pénzek bizonyos százaléka is.

Az újonnan választott főbírónak személyesen kellett tisztelegnie a budai pasa előtt, s átnyújtani neki a város ajándékát. A debreceniek nem szívesen engedték ki főbírájukat a városból, mert féltették és erre minden okuk megvolt. Ismeretesek, főleg a XVII. századból azok az esetek, amikor a várost elhagyó főbíró fogságra vetették, tettelesen bántalmazták, sőt életétől is megfosztották. Aki Debrecenben a főbírói tiszttel elvállalta, annak minden percében hajszálon függött az élete. Takáts Sándor szerint is „szegény bíró uraimék állandóan a borotva élin hordozták a sorsukat”. Az ellenség minden követelésének teljesítéséért elsősorban a főbíró felelt, mégsem utasította vissza senki ezt a tisztséget, ha a választás rá esett. A török hódoltság korában Nagy Gál István, Mészáros Benedek, Mike Pál, Bacsó János, Fekete István, Kerekes Mihály, Dobozi I. István, Biczó István, Vigkedvű Mihály, Munkácsy István, Bartha Boldizsár, Komáromi István és Baranyai I. Mihály voltak Debrecen legjelesebb főbírái. Ezek közül a közösségért, városáért elszenvedett mártírság Vigkedvű Mihálynak jutott osztályrészül.

Az egyik feltevés szerint a Vigkedvűek vidéki köznemesek voltak, akik a XVI. század derekán a nagyobb biztonságot nyújtó Debrecenbe költöztek. Másik feltevés, hogy a Vigkedvűek a debreceni nemesek azon csoportjához tartoztak, akik polgári oklevélük mellé címeres armalist is szereztek a Habsburgok vagy az erdélyi fejedelmek kancelláriáján. Zoltai Lajos véleménye, hogy a nemes Vigkedvű család Váradról szakadhatott Debrecenbe, ahol 1575 körül Várad Vigkedvű Márton már mint vagyonos polgár szerepelt a város jegyzőkönyvében, aki 1586—1597 között „a felsőjárásról tagja volt a nagytanácsnak, s mint ilyen, sok hasznos szolgálatot tett a városnak”. Ennek a Vigkedvű Mártonnak fia volt Vigkedvű Mihály, akinek felesége, Pipoly Anna már 1623-ban egy polgári perrel kapcsolatban özvegyként szerepelt. Idős Vigkedvű Mihály és Pipoly Anna házasságából született a későbbi mártír főbíró: ifj. Vigkedvű Mihály.

Fiatalabb éveiben kalmárkodott, tagja volt a kereskedők társulatának. Első felesége, Biczó Anna révén Biczó Istvánnal és Dobozi I. Istvánnal került sógorságba, akik többször viselték a főbírói tiszteletet. Vigkedvű Mihály, „akinek elődei nem kevésbé fáradoztak a város dolgaiba azon igyekezve, hogy a közjónak minél többet használhassanak”, tehetséges ember hírében állott, aki szíven viselte városa sorsát, azért 1638. november 11-én, 30 éves korában a város szenátorává választották, s többekkel együtt ő képviselte Debrecen az 1639. április 10-i gyulafehérvári országgyűlésen. Az 1647. november 4-i városi jegyzőkönyv tanúsága szerint Gáspár György, Debrecen akkori főbírája, a tanács hozzájárulásával „a Csukat-

féle emeletes kőházat, amely a Piac utcában feküdt, 3000 m. forinton nemes Vigkedvü Mihálynak adta el, mert a megnevezett úr is elődei nyomdokát követi". Semmi nem bizonyítja jobban, hogy Vigkedvü Mihály minden tekintetben megfelelt a hozzáfűzött reményeknek, mint az a tény, hogy négy alkalommal választották főbíróvá. Szalárdi János és Szűcs István így jellemezték bírói munkásságát: „Vigkedvü Mihály igen nagy odaadással buzgólkodott”.

Az első nagy próbát második főbírótsága idején (1657) kellett kiállnia. Erre az időre esett II. Rákóczi György szerencsétlen kimenetelű lengyelországi hadjárata, amikor veresége után itthon kezdte meg a törökkel és Barcsai ellenfejével vívott harcát fejedelemsége visszaszerzéséért. Szertelen követelevelével alaposan kifosztotta Debrecen, bukása után pedig a debreceniek annyira félték „a bosszúzó lengyelek közeledésétől”, hogy jó részük el akarta hagyni a várost, s csak Vigkedvü Mihálynak sikerült őket maradásra bírni. Harmadik főbírótsága idején (1659) még inkább szaporodtak a gondok. A török kreała erdélyi fejedelem: Barcsai Ákos a temesvári pasánál, Szejdi Ahmednél bepanaszolta Debrecen városát „Rákóczi György népének tartásáért”, mire a pasa Temesvárra parancsolta a főbíró, és 40 ezer tatár harcos teletetésére kötelezte a várost. Csak Vigkedvü Mihály politikai rátermettségének, találékonyságának volt köszönhető, hogy végül is a pasa megelégedett 2000 tallér ajándékkal, s így megmenekül a város a tatároktól.

1660-ban a német választotta erdélyi fejedelem, Kemény János hadai elősködtek a városban, ugyanakkor a Szatmár vidékén táborozó császári hadak vezére is felszólította a várost nagy mennyiségű élelem és takarmány szállítására, de ekkor vált esedékessé a töröknek járó évi adónak, 10 ezer aranynak a kifizetése is. Kemény János hadainak elvonulása után Vigkedvü Mihály 1661 augusztus végén néhány tanácsbeli kíséretében Harangodnál felkereste a német tábor (Szabolcs m.), hogy távol tartsa Debrecenről a császáriakat, akik újabb követelésekkel fenyegetőztek. Nem ment üres kézzel, hanem „oltalomnyerés végett gazdag ajándékkal”.

A török, a német, az erdélyi fejedelmek kivétel nélkül megkövetelték a debreceniektől, hogy ha ellenfeleik táborában járnak, tájékozzódjanak a sereg létszáma felől, s arról nekik haladéktalanul teygenek jelentést. Mivel a váradi pasa tudott a főbíró minden lépéséről (erősen ki volt építve a kémszervezet). Vigkedvü Mihály is arra kényszerült, hogy a német táborban járva, felmérje lehetőség szerint a harcosok létszámát és arról értesítse a váradi pasát. Vigkedvü Mihály az igazságnak megfelelő jelentéssel küldte el Szinán pasához Váradra (1660-ban elesett Várad) a hírvivőt, aki azonban „nem szabály szerint járt el a hírmondásban, hanem a pasa előtt a német tábor számát a valónál sokkal többre mondotta”, ahogy Bartha Boldizsár Krónikájában megfogalmazta: „Nyelvét határán kívül eresztette a török előtt”. Ebből lett a nagy baj. Szinán pasa ugyanis más forrásból értesült a valódi helyzetről, Vigkedvü Mihályt hazugnak hitte, aki őt be akarta csapni, azért 1661. augusztus 31-én magához rendelte ezzel az üzenettel: „Úgy menjen, hogy a homlokán lévő verítéket is le ne törölje”.

Nagy aggodalmak közepette búcsúztak a rosszat sejtő debreceniek és szerettei a főbírótól, mintha érezték volna, hogy nem látja meg többé városát. Vigkedvü Mihály szekerét gyorsan röpitették a vágásra foggott lovak a biztos halál felé. A főbíró nem akart késlekedni a parancs teljesítésében, még piszlákkolt benne a remény.

Mégsem tudott olyan gyorsan menni, hogy megelőzze a halált a versenyfutásban, mert „öt, az okos és tanácslal teljes hazafit, a város erős és hasznos oszlopemberét ki nem hallgatva, 53-ik évében, negyedizbeli főbírótságában, szeptember elsején Váradon, a Vártól Olaszira néző hidfőnél Szinán pasa irtalom nélkül megfojtatta. A városért vértanú halált szenvedett.”

Feltehető, hogy Szinán pasa tudatában volt annak, hogy Vigkedvü főbíró őt a valódi helyzetről tájékoztatta, a hazugságot maga találta ki azért, hogy oka legyen megfosztani a várost kiváló, s neki úrijában álló főbírájától. „A városért szörnyű halált halt főbíró tetemeit hazahozván, péterfiai 817-dik szám alatti házától minden jóknak nagy keserősége mellett szeptember 3-án a nagyobbik (Dobozy?) temetőbe takarították el.”

Szinán pasának azonban mégsem lehetett tiszta a lelkiismerete, mert még a főbíró kivégeztetésének napján a tanácshoz írt levelében azt bizonygatta, hogy ítéletében igazságosan járt el, mert Vigkedvü Mihály valóban hazug hírekkel szolgált neki, melyet ha elhítek volna, „egész Debrecen városának és nagy darab földnek el kellett volna pusztulnia miatta, s a szegénységet megnyomorította volna”. Ugyan-ebben a levelében a pasa az alábbi parancsát küldte a városi tanácsnak: „Válasszatok magatok közt, akit szerettek, városotok javára, ki az hatalmas császárnak igazán szolgáljon”.

Bartha Boldizsár írja Krónikájában, hogy Szinán pasa a fenti levél írásától számított nyolcadik napon ugyancsak meghalt. Nem sokkal élte túl Vigkedvü Mihályt. A mindenható pasák sem voltak halhatatlanok.

Dr. Nyakas László

HELYREIGAZÍTÁS

Az 1986. 6. szám 61. oldalán lévő kép aláírásában *Krúdy Gábor* neve tévesen szerepel. (Szerk.)
